

Prehistorija, etnologija i znanost religija u apologetici.

La Préhistoire l'Ethnologie et la Science des religions dans l'Apologétique.

Résumé:

La tâche de l'Apologétique. Quels sont des besoins contemporains. Les peuples préhistoriques et primitifs. Une explication faite du point de vue de l'Évolutionisme et la popularisation des mêmes idées. La méthode historico-culturelle dans l'Éthnologie. Comment utiliser les résultats de cette méthode objective dans l'Apologétique.

1. Apologetika treba da kritički ispita i znanstveno da utvrdi osnovne istine ili principe katoličke teologije. Ona treba da iznese opravdane razloge, koji mogu da razumnom mužu jamče, da je Bog doista natprirodnim načinom objavio vjerske i čudoredne istine, što ih uči katolička Crkva. Potom, kako je nesamo razumno već i dužnost čovjeka, da te istine svom dušom primi i cijelim življenjem ispovijeda. Apologetika mora dakle da osvoji razum i da skloni srce, kako bi se predalo vjeri. Ali na tom putu susreće čovjek svu silu zapreka iz različnih razloga. Vazda se ipak ističu u prvom redu intelektualni. Zato je ne manja druga bitna zadaća apologetike, da svoju raspravu udesi tako, kako bi uklonila načelne zgrade k vjeri. Dakle one, što se iznose kao da potječu iz zasada ili predrasuda ili poteškoća, što ih nižu poznati naučenjaci u ime savremene znanosti. Čovjek mora da uvidi, kako se istinski rezultati znanosti ne kose s istinskim naukama katoličkoga vjerovanja. Neka je onda nešto dobre volje u čovjeka, milost će Božja jamačno blagosloviti nastojanje apologeta, i on će nesamo učvrstiti klonuloga vjernika, već će i zalutalom nevjerniku prokročiti staze k vjerovanju.

Vrsni apologeti svakoga doba, od sv. Justina do O. Alberta Maria Weiss, shvatili su ove dvije bitne zadaće apologetične

znanosti, te su izgrađivali svoja djela prema prilikama svoga vremena i potrebama svoje okoline. »De civitate Dei« sv. Augustina jednako je epohalno djelo za svoje doba, kao i »Summa contra Gentiles« sv. Tome za svoje. Ako se još u novom vijeku i nije našao genij ravan ovoj dvojici korifeja katoličke znanosti uopće, da bi jednim zamahom obuhvatio čitavo doba, opet valja priznati, da su mnogi umnici, makar i uz neke nedostatke, pošli pravim putem, da zadovolje katoličkim i znanstvenim potrebama našega vremena. Kako poteškoće protiv katoličke vjere u novije doba iznose naročito iz filozofije (psihologije), prirodnoznanstva (antropologije) i povijesti (religijâ): koncentrišu i apologeti svoju argumentaciju naročito oko ovih znanosti, da istinskim rezultatima ovih znanosti ili direktno pripreve put za stroge dokaze svrhunaravnosti i istinitosti kršćanstva ili barem da pokažu, kako istinski rezultati ovih znanosti nimalo ne umaljuju vrijednosti apologetičkoga dokaza. Tako će imena: Dechamps, Newman, Mercier, Hettinger, Schanz, Pesch, Gutberlet, Schell, Wasmann, Brugère, De Broglie, Duilhé de Saint-Projet, Perrone, Mazzella i t. d., uza sve pogriješke nekih od njih, ostati neprolazna u apologetičkoj literaturi.

2. Međutim sav znameniti rad ovih i drugih katoličkih naučnjaka posljednjih decenija nije u tačinama mogao da rješi mnoge probleme, što ih je digla savremena znanost protiv osnovnih istina vjere.

Pozitivizam (agnosticizam), imanentizam (fideizam) i evolucionizam, naročito religijski, podgrizavao je u duši vjernika pouzdanje u snagu filozofskih dokaza za egzistencu Božju, neumrlost duše, vrijednost razuma i slobodu volje. Skolastička filozofija i apologetika odbijala je dubokim umnim razlozima ove nastrane teorije i njihove principe, dokazujući ujedno apsolutnu istinu philosophiae perennis. Ali oštrica tvrdih dokaza nije u modernih pogodila cilja, jer je u borbu ušla antropologija, prehistorija i etnografija sa novim »pozitivnim činjenicama«.

Otkako je Lyell potvrdio autentičnost nalaza Boucher de Perthes-a u dolini Somme (1859.), otkriven je prehistorijski čovjek u različnim stranama Evrope (i kod nas u Krapini 1899.). U isto doba (1859.) štampa Darwin svoje djelo o evoluciji organizama pomoću prirodne selekcije: »On the Origin of Species by means of Natural Selection«. U to su još otkrite nove zemlje

i novi ljudi dosad nepoznatih plemena, i to vrlo niske kulture. Nazvali su ih »divljaci« ili »na pola divlji ljudi«.

3. Svi su ti događaji došli evolucionistima u dobri čas. Potvrđivalo je njihovu tezu, pogotovu kad su stali »divljake« poređivati i dovoditi u svezu sa prehistorijskim čovjekom, kojemu kao da su antropološki vrlo nalik. Propagatori darvinizma, osobito Häckel i njegovi sljedbenici, slagali su već i postupnicu od antropoida posredstvom Dubois-ova *Pithecanthropus erectus* do *homo stupidus*, *homo alalus* i *homo primigenius*. Mnogi su tvrdili, da je *homo primigenius* prehistorijski Neandertalac ili Heidelberžanin, jer se čini, da je on prvi *homo sapiens*. — Jednako je ubrzo prstom pokazivano i na kulturno najniža plemena. Neki su takvima držali na pr. Dokkose centralne i Bušmane meridionalne Afrike, Botokude, Papouse, stanovnike Ognjene Zemlje, Australce i t. d. I tu su našli neku postupnicu. Tako na pr. A. Reville (*Revue de l'histoire des Religions* VI. p. 84.) drži, da su Bušmani, urođenici Ognjene Zemlje, neki crnci i neki Australci još vrlo blizu živini, dok su drugi na pr. Polineziji i Finci već daleko podmakli od neke polucivilizacije. No svakako, veli A. Reville (*ibid.*): »Današnji necivilizirani iznose nam pred oči ono, što je cijelo čovječanstvo moralo da bude u onom posrednom periodu: između stanja apsolutnoga divljaštva i onoga časa, kad je definitivno krenulo prema civilizaciji«. Pogotovu možemo u domeni religije zajedničke crte ovih necivilizovanih plemena smatrati karakterističnima za primitivnu religiju (*ibid.*). Drugi evolucionisti pošli su mnogo dalje. Löwy-Brühl, učenik Dürckheima, drži da je primitivni podvržen kolektivnim predodžbama svoga plemena, da je podvržen zakonu participacije i poradi toga da se ne čuti vezanim ni načelom profivuriječja. Njegovo mišljenje da nije antilogično ni alogično, već praelogično. (L. Löwy—Brühl—Dr. W. Jerusalem: *Das Denken der Naturvölker* p. 59. Wien, Braumüller 1921.) M. Marillier (*Religion ... La Grande Encyclopédie*, T. XXVIII, Paris, 1900. p. 346.—349.) riše prvotnoga pretpovjesnoga čovjeka, a onda i sadašnjeg primitivnoga »nemoćnim da naznači pojavama određeni uzrok, ako on sam ili njegovi nisu neposredni agens tih pojava; on je jedva svjestan vlastite aktivnosti, nesposoban shvatiti u stvarima kakvi red, zamijetiti pravilni suslijed, razlikovati živa od drugih bića ili uopće sebi

stvoriti bilo jasan bilo konfuzan pojam o životu samom... on se nije mogao utjecati nikakvom nadljudskom zaštitniku i nije mogao u svojoj čordi bez kohezije i jedinstva oćutjeti ni onaj čvrsti i radosni oslon, što ga nalazi divljak u svojoj tijesnoj vezi s ljudima svoga plemena ili barbar u svom bratstvu sa drugovima od oružja«. Sasvim je konsekventno, kad evolucionisti na osnovi takvih zamišljaja poriču primitivnom čovjeku svaku religiju. »Za mene je«, piše antropolog M. Brocca (Bulletin de la Société d'Antropologie L'année 1866. p. 53. Isp. A. Reville l. c. p. 87.), »izvan sumnje, da u nižim rasama postoje plemena bez kulta, bez dogmi, bez ideja metafizičkih, bez vjerovanja kolektivnih i, dosljedno, bez religije«. Lubbock, Baker, Livingstone, Bradley, Darwin izbrajaju i konkretno neka plemena, koja da su našli bez ikakve religije (Reville ibid.). Dašto da onda ne može biti govora ni o moralu. Marillier (l. c. p. 360 sq.) razvija na široko, kako je moral bitna stvar ljudska i socijalna, nastala iz običaja u epoki relativno mladoj, a u prvim stadijama evolucije da religija nema s moralom ništa zajedničko. Antropolozi, koji su to ipak tvrdili, da ne znadu dosta pažljivo čitati stare dokumente. Divljaku je i drugi život (très généralement) uopćeno nastavak zemaljskoga, a ne kompenzacija ili reparacija. Naravno, da onda u toj ljudskoj čordi nema porodice, već da vlada promiskuitet kao i u nerazumnih životinja, od kojih se taj čovjek u prvim počecima i dugo još iza toga jedva i razlikuje.

4. S ovih evolucionističkih osnovica pošle su različite najprije filološke (M. Müller) i naturističke (A. Reville), a onda etnološke škole, da metodom individualističkom ili sociološkom istumače postanje religioznih fenomena i njihov postupni razvoj do najviše monoteističke religije kršćanske. Neki su to nastajanje zamišljali — da spomenem samo glavne — od grubih početaka mitoloških i herojskih (Ehrenreich, Breysig); drugi od klica animističkih i manističkih (Taylor, Spenzer); a opet drugi od počela totemističkih i magističkih (Robertson Smits, S. Reinach, Dürckheim, Frazer, Hubert-Mauss).

5. Titanski zamah snažne ideje općenoga evolucionizma trebao je da potrese sve tisućljetne historijske religije u njihovoj srži. Svima je trebalo da potsiječe i posljednju žilicu bilo kakvoga korijena svrhunaravskoga. Sve je trebalo da evolucionističkom guillotinom nivelira. Ovim potpunim izjednačenjem

trebalo bi da nestane apsolutne vrijednosti religije, a relativna ostala bi privatnom stvari, zavisna o subjektivnom rasuđivanju pojedinca. Znanost bi time definitivno obračunala s religijom. I s kršćanskom, jer je i ova poput svih drugih nastala iz neke vrsti neznanja i praznovjerja. Ne treba da ga se otjera u katakombe, ali treba da se ukloni iz razumnoga ljudskoga društva.

Bezbroj pisaca nastojalo je popularizovati ove ideje. Objavu predočivali bi iluzijom ili svjesnom prevarom vračavećenika kao u Brahmana. Život Isusov da je alegorija Mithre, boga sunca, od evanđelista stilizirana u povjesnu formu (Virolleaud, Drews, Robertson). Katolička Crkva da je kopija lamaizma (Ch. Letourneau). Nauk kršćanski da je sinkretizam iz parzizma (Bunsen), helenizma (A. Harnack), vedističkoga Agni (Bournouf), hinduističkoga Krišnu (Jacolliot) i t. d.

Nitko ne će poricati, da su ove evolucionističke misli od izvanrednoga utjecaja na pismeni i nepismeni svijet. Iz naučnih knjiga prenose se u popularne brošure, šire se u pučkim predavanjima i javnim skupštinama, veličaju se feljtonističkim novinskim člancima. Marx-Engelsova crvena internacionala uzela ih za osnovicu svoga komunističkoga sistema. Ruski boljševizam provodi ih u praksi.

6. Apologetična znanost mora da o tomu vodi računa, da te teorije kritički ispita i strogo znanstveno da te probleme rješi. I najumniji filozofski i teološki dokaz ne će biti ovjenčan uspjehom, ako ne može ili ne će da odgovori na ova aktualna pitanja, za koja evolucionistička znanost tvrdi, da se osnivaju na činjenicama.

Tako je savremena potreba rješila teoretsko pitanje: idu li tako zvana praembula fidei u apologetiku. Danas nije moguće pravo ni zamisliti apologetike, a da ne bi iznijela kao prvu raspravu: o religiji uopće. Ta rasprava može da mimoide filozofski dokaz za potrebu religije, ako hoće da ga prepusti teodiceji, psihologiji, etici, sociologiji. Ali svakako mora da na osnovi prehistorije, etnologije i znanosti religija u tančine raspravi sva pitanja, što ih iznose evolucionisti protiv objektivne vrijednosti religije uopće. To znači: apologetika mora da modernom objektivnom naučnom metodom obradi tako zvani etnološki dokaz za egzistencu Eožu. Tanqueray »De vera religione« ima neki nacrt u svom traktatu de religione in genere, kao i

Egger, Gutberlet, Michelitsch i t. d. Ali sve to nedostaje, jer nije na visini današnjih rezultata etnoloških, koji su u etnologiji postignuti istom pomoću savremene kulturno-historičke metode. Ova je metoda povratila etnologiju na život, što ga je u zagrljaju sa geografijom i antropologijom gotovo izgubila posljednjih decenija prošloga stoljeća. Od onoga časa, kad su naučnjaci (Foy, Graebner, Ankermann, O. W. Schmid i dr.) pomoću ove metode osovili etnologiju na vlastite noge, stala je ona rasti, cvjetati i donositi bogate plodove. Bakljom, što ju je sad ona zapalila u primitivnih naroda, osvjetljeni su i tamni labirinti prehistorije. I znanost religija, koja je dio etnologije, stala je živjeti novim životom, da savremenom čovjeku pokaže, kako je od iskona pred očima čovjeka vazda lebdjelo živo Božanstvo, koje je evolucionizam u ime znanosti htio da pokopa.

Kad je apologetika svršila taj prvi i najveći svoj zadatak, naravno je, da ju već sama korist, što ju je iz etnologije i povijesti religija crpila u prvoj svojoj raspravi vodi na to, da se i u daljnim svojim raspravama obilato posluži ovom prokušanom metodom.

Tako će i raspravu o objavi poduprijeti i osvjetliti mnogim znamenitim rezultatima prehistorije, antropologije i etnologije. Općenu pak pojavu neznaboštva — izuzevši Izabrani Narod — i ne može da vjerno drugojačije istumači, već opet na osnovi povijesti religija, i to naročito pomoću različnih religijskih, magičkih i mitoloških zabluda u primitivnih.

Jednako će apologetu u raspravi o postanju kršćanstva i katoličke Crkve izvanredno mnogo koristiti poznavanje historijskih religija, da zorno u poređivanju predoči, kako je sinkretizam ili plagijatstvo kršćanstva prosto nemoguće idejno i historijski. Poznavanje socijalnoga življenja primitivnih, naročito u primarnim i sekundarnim kulturama, osvjetlit će neznabožačka takozvana misterija, a solarna i lunarna mitologija istumačit će sadržaj nekih poganskih obreda, što se ističu da su original nekih kršćanskih svetkovina i ceremonija.¹

¹ Literatura: P. W. Schmidt: Der Ursprung der Gottesidee. Münster i. W. Aschendorf 1912. P. W. Schmidt—P. A. Lemonnyer: La Révélation primitive et les données actuelles de la science. Paris, Lecoffre 1914. Isto u: Esser-Mausbach: Religion, Christentum u. Kirche I. P. W. Schmidt: Die Offenbarung als Anfang der Offenbarungen Gottes. p. 479—631. Kösel, Kempten 1911. Semaine d'ethnologie religieuse I. et II. Session. Paris,

Pored sve znamenitosti ovoga dokaza za savremene prilike, očito je, da on ipak sam za sebe bez ostalih unutrašnjih filozofskih argumenata ne bi objektivno dostajao, jer je većinom jedva nepotpuna indukcija. Ali kao psihološki dokaz, koji je uzet iz života čovječanstva za življenje čovjeka, snaga mu je vanredna, te mu jamačno pripada velika moralna izvjesnost.

Dr. *Fran Barac.*

Beauchesne 1913. et 1914. Th. Mainage: Les Religions de la Préhistoire, l'âge paléolithique. Paris, Desclée 1921. Le Roy-Klerlein: Die Religion der Naturvölker. Rixheim i. E. 1911. H. Pinard de la Boullaye: L'Étude comparée des Religions. Paris, Beauchesne 1922. A. Valensin: Jésus Christ et l'Étude comparée des Religions. Paris, Lecoivre 1912.